

Vaiko kalbos raida ikimokykliniame amžiuje

Kūdikystė

Kūdikio pirmasis kalbos etapas prasideda riksmu. Šis etapas trunka pirmuosius metus ir vadinamas ikilingvistiniu etapu. Vėliau riksmas perauga į verksmą. Pagal kūdikio verksmą galima suvokti apie jo išgyvenimus, nuoskaudas, nemalonius pojūčius. Riksmas ir verksmas – tai savotiškos kvėpavimo pratybos. Labai svarbu pirmaisiais gyvenimo mėnesiais vaiką kalbinti, jam deklamuoti eilėraščius, dainuoti lopšines. Svarbu, kad vaikas girdėtų įvairiausių intonacijų bei taisyklingą kalbą. Kūdikis dar nesupranta, kas jam kalbama, bet jau įsiklauso į kalbą ir pradeda vograuti. Šešių mėnesių kūdikis pradeda čiauškėti. Čiauškėdamas vaikas turi gerai girdėti savo tariamus garsus ir aplinkinių tarimą. Dar prieš ištardamas savo pirmuosius žodžius, vaikas sugeba suvokti kalbos intonaciją. Naudodamasis atskirais garsais, gali išreikšti džiaugsmą, nerimą, komandas, klausimus. Prieš pradėdamas kalbėti kūdikis ima suprasti žodžius. Vaiko ištartieji pirmieji žodžiai paprastai yra sudaryti čiauškant iš dažniausiai kartojamų žodžių. Žodžius kūdikis gali pradėti tarti jau dešimties ar vienuolikos mėnesių. Pirmųjų metų pabaigoje vaikas sąmoningai taria 8-10 žodžių, kuriais išreiškia savo norus, įvardija artimuosius ar gerai pažįstamus aplinkos objektus.

Antrieji metai

Antraisiais metais vaikas išmoka girdėti ir tarti beveik visus gimtosios kalbos garsus, suvokia ir stengiasi pakartoti žodžio skiemenis. Vaikas ilgai treniruoja savo kalbos padargus, mokosi tarti žodį taip, kaip taria suaugusieji. Kartais išmokti žodį taisyklingai tarti prireikia 3-7 mėnesių. Vaikas tuo pačiu žodžiu gali pavadinti keletą panašių daiktų ir tą patį daiktą pavadinti skirtingais žodžiais. Žodžiai nekaitomi, bet yra tam tikros gramatinės formos. Visi daiktavardžiai vartojami vienkaskaita. Gausėja veiksmažodžių, kurie nurodo daikto būvius, gamtos reiškinius, vaikų ir suaugusiųjų tarpusavio santykius. Šiuo amžiaus tarpsniu labai intensyviai gausėja ekspresyvūs žodynas, darosi sudėtingesnė tariamų žodžių garsinė sudėtis, labai greitai pradėdama kalbėti sakiniais. Antrųjų metų pabaigoje atsiranda 3-4 žodžių sakiniai.

Tretieji metai

Trečiaisiais gyvenimo metais tobulėja kalbos suvokimas. Vaikas supranta ne tik instrukcijas, bet ir pasakojamąją kalbą apie daiktus ir reiškinius. Jis jau gali pažinti tikrovę iš kalbos, o ne tik iš patirties. Šiuo amžiaus tarpsniu tęsiasi fiziologinis šveplavimas. Dauguma vaikų nemoka tarti sudėtingesnių garsų, retai kada taisyklingai ištariamos kelių priebalsių junginius. Žodynas gausėja intensyviai. Žodyne atsiranda visos kalbos dalys. Vyrauja konkrečios reikšmės žodžiai, atsiranda apibendrinančios sąvokos. Tretieji metai – gramatikos mokymosi metai. Šiuo laikotarpiu vaikas sąmoningai skiria bendruosius žodžių kartojimo dėsninumus. Pirmiausia išmokstamos tos gramatinės kategorijos, kurių reikšmė konkreti, lengvai suprantama: daiktavardžių linksniai, skaičiai, mažiškinės formos. Kalboje jau vartojami prielinksniai. Atsiranda asmeninių įvardžių.

Ketvirtieji metai

Ketvirtaisiais metais baigiasi fiziologinis šveplavimas. Vaikai jau turėtų mokėti tarti visus garsus, tačiau dažnai fiziologinis šveplavimas tęsiasi. Dažnai vaikai netaria šnypščiamųjų ir vibrantų, kartais minkština kai kurias priebalsius. Šio amžiaus tarpsnio vaikų kalba gramatiškai gan taisyklinga. Tinkamai vartojami daiktavardžių skaičiai, linksniai, giminės. Ketvirtaisiais metais intensyviai plėtojasi rišlioji kalba. Vaikai sakiniuose pavadina veikėją, atliekamą veiksmą ir objektą. Vaikai vartoja išplėstinius ir neišplėstinius vientisinius sakinius. Sparčiai gausėja žodynas. Šiuo laikotarpiu vaiką domina žodžio forma, todėl jis sukuria daug naujų žodžių, naudodamas priesagas, priešdėlius, naudodamas du žodžius.

Penktieji metai

Dauguma vaikų jau gerai taria fonemas, sugeba ištarti įvairaus sunkumo žodžius, tačiau kai kurių vaikų fiziologinis šveplavimas gali ir toliau tęstis. Pradedama tinkamai derinti įvairių kalbos dalių linksnį, skaičių, giminę. Šio amžiaus vaikai daugiau vartoja būdvardžių, dalyvių, vartojamų žodžių reikšmės gana tikslios. Vaiko žodynas pagausėja iki 5000 žodži. Žodynas pradeda smarčiai didėti, kai įsisąmoninamas simbolinis mąstymas. Turtėjant aktyviajam žodynui, ilgėja sakiniai. Plėtojasi rišlioji kalba. Vaikai daugiausia bendrauja dialogais, tačiau vis dažniau vartoja monologinę kalbą. Penkiamečių pasakojimai nėra pakankamai rslūs, nuoseklūs ar logiški.

Šeštieji metai

Daugelio autorių duomenimis šešerių metų vaikas moka nuo 8000 iki 14000 žodžių. Vaiko žodynas priklauso nuo to, kokius žodžius vaikas girdi aplinkoje. Keičiantis pažinimo interesams, išsiplėtus bendravimui, vaikas pradeda vartoti kontekstinę kalbą. Ilgainiui kontekstinę ir situacinę kalbą šešiamečiai vartoja pagal bendravimo sąlygas. Kalba tampa universalia bendravimo, pažinimo, mąstymo priemone. Šeštaisiais metais vaikai savarankiškai veiksmai kalba 2-3 kartus mažiau. Taip atsitinka dėl besibaigiančio išorinės kalbos perėjimo į vidinę. Taip vaikams yra lengviau sugalvoti siužetų, vartoti vertinančių posakių.

Bendravimas su bendraamžiais, taisyklinga kalba šeimoje, ugdytojų tiesioginis pavyzdys yra pagrindas kūdikio, vaiko kalbos raidai.

Naudota literatūra:

- 1.Garšvienė A., Ivoškuvienė R.,(1993) Logopedija. Kaunas,„Šviesa“
- 2.Unčiūrys J.(1988)Vaikų kalbos trūkumai ir jų šalinimas.Kaunas „Šviesa“